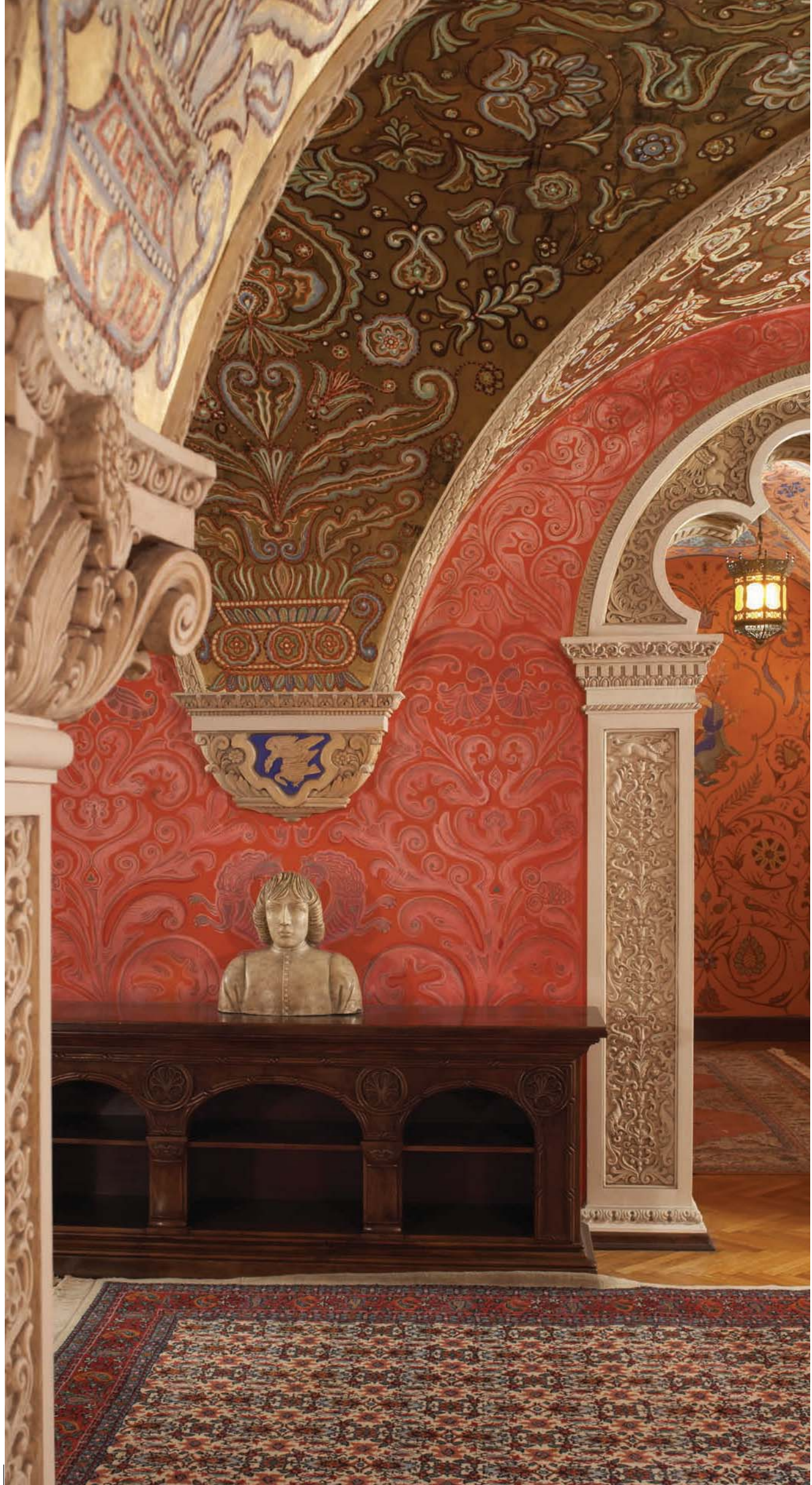

Душан М. Бабац
Тијана Борић
Биљана Црвенковић
Јелена Тодоровић
Ана Радовановић

Е

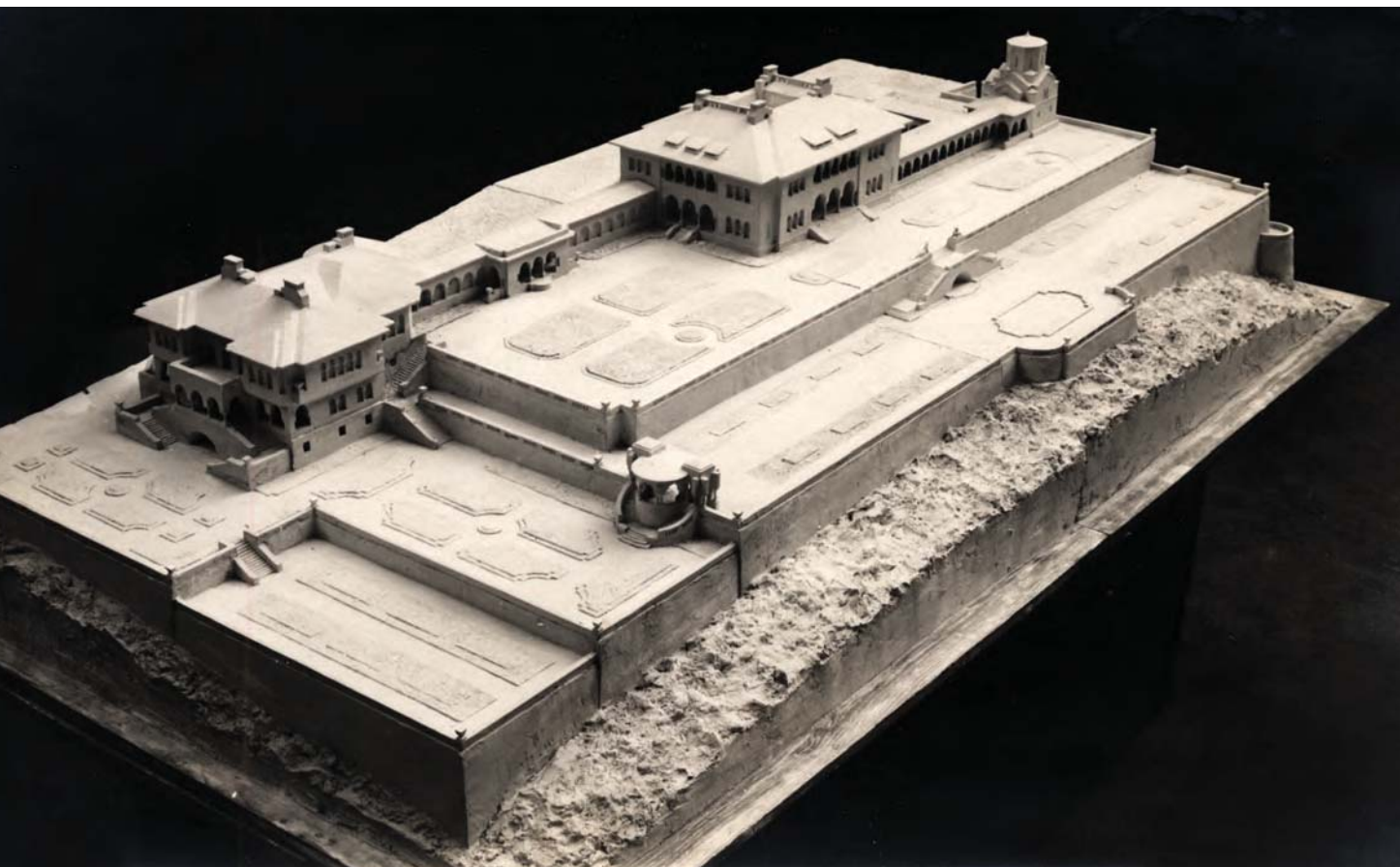
Дворски комплекс династије Карађорђевић на Дедињу обухвата површину од скоро 135 хектара земљишта, од чега већи део заузимају шума и парковски простор¹. Поред бројних пратећих објеката, својом улогом, значајем и архитектонском обрадом истичу се Краљевски и Бели двор.

Идеја о градњи Дворског комплекса на Дедињу потекла је од краља Александра I, који је непосредно уочи венчања с румунском принцезом Маријом, 21. јуна 1922. године, почео да размишља о томе да свој дом измести из средишта града у нешто мирнији и приватнији амбијент². Захваљујући изузетном положају, обиљу зеленила и изолованости од градске вреве, Дедињски брег се природно наметнуо као изванредно решење за нову локацију краљевске резиденције. У периоду између два светска рата Дедиње се истакло као место где је ондашња престоничка господа куповала имања и подизала атрактивне летњиковце и виле. Највећи део терена који заузима Дворски комплекс припадао је Српској патријаршији, која је ово импозантно имање делом продала, делом поклонила, а делом уступила као компензацију за нека друга краљева имања по Србији³.

Западна фасада Краљевског двора, изградња, 1927.

Западна фасада Краљевског двора данас

Макете Краљевског двора с
праћећим објектима

Краљевски двор

Краљевски – Стари дедињски двор (како се неретко назива) није био замишљен као двор у класичном смислу – церемонијална зграда за потребе разноврсних државничких активности, већ као репрезентативна приватна резиденција краљевске породице. За позицију дворске палате изабран је највиши јужни врх Дедиња, одакле се пружа несвакидашњи поглед на срце града и обронке шумадијских планина.

По краљевом позиву, идејно решење палате Краљевског двора урадио је архитекта Живојин Николић⁴. Он се школовао у Минхену, у класи чувеног професора Фридриха Тирша, који се истакао бројним изведбама репрезентативних јавних здања и стекао углед мајстора симбиозе историцистичких архитектонских стилова⁵.

Период између два светска рата у Краљевини Југославији упамћен је, између осталог, као време изузетног културног утицаја руских емиграната, који су у краљу Александру нашли прворазредног заштитника и покровитеља. У ратом разрушеној земљи посебан допринос дали су архитекти који су оставили запажен траг на јавним здањима међуратног Београда⁶. Стога не чуди што се архитекта Николић, приликом детаљне разраде пројекта, нарочито

Кралевски Двор.

1. Библиотека.
2. Кралев работни кабинети.
3. Главен салон.
4. Киносалон.

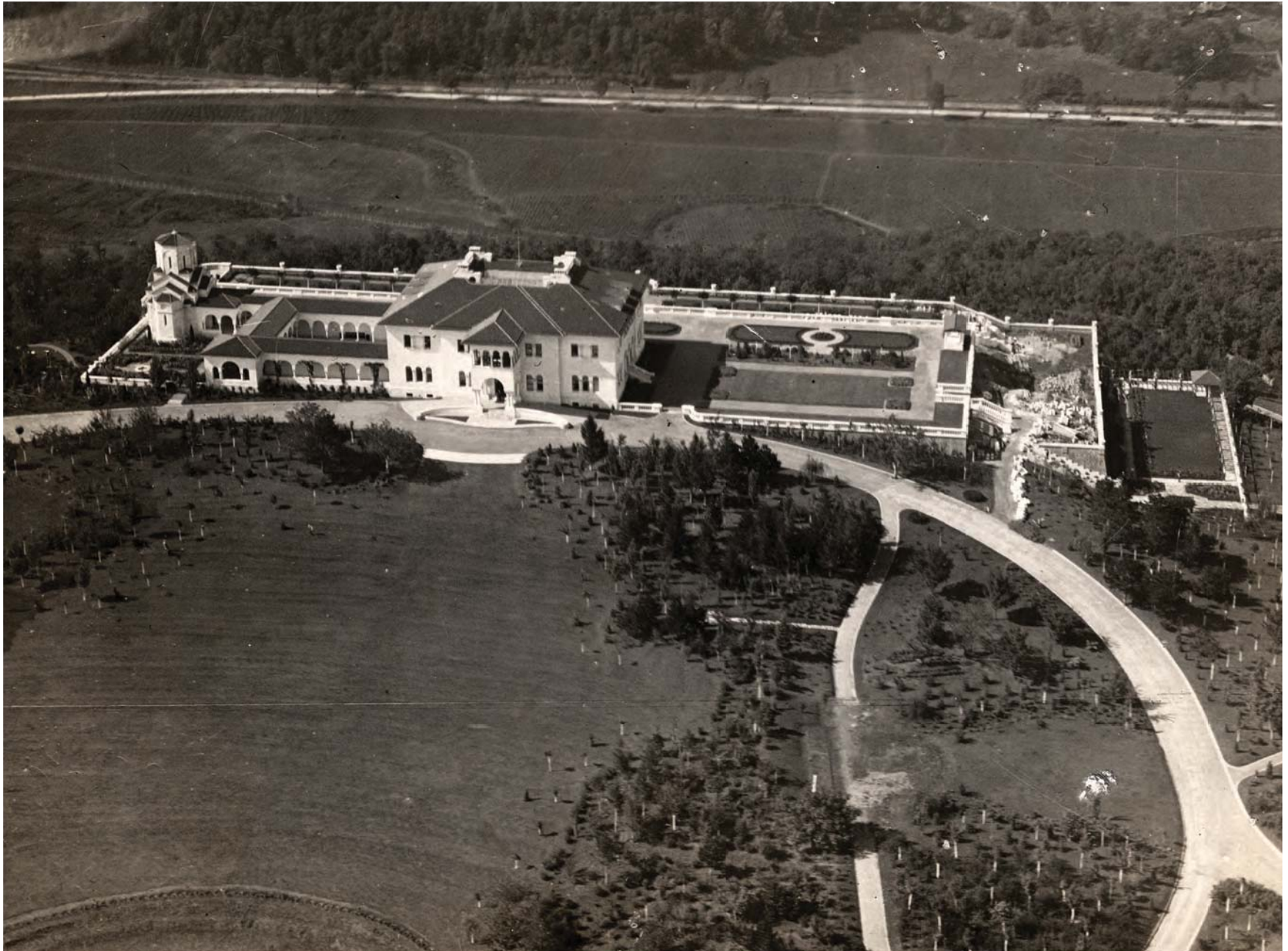

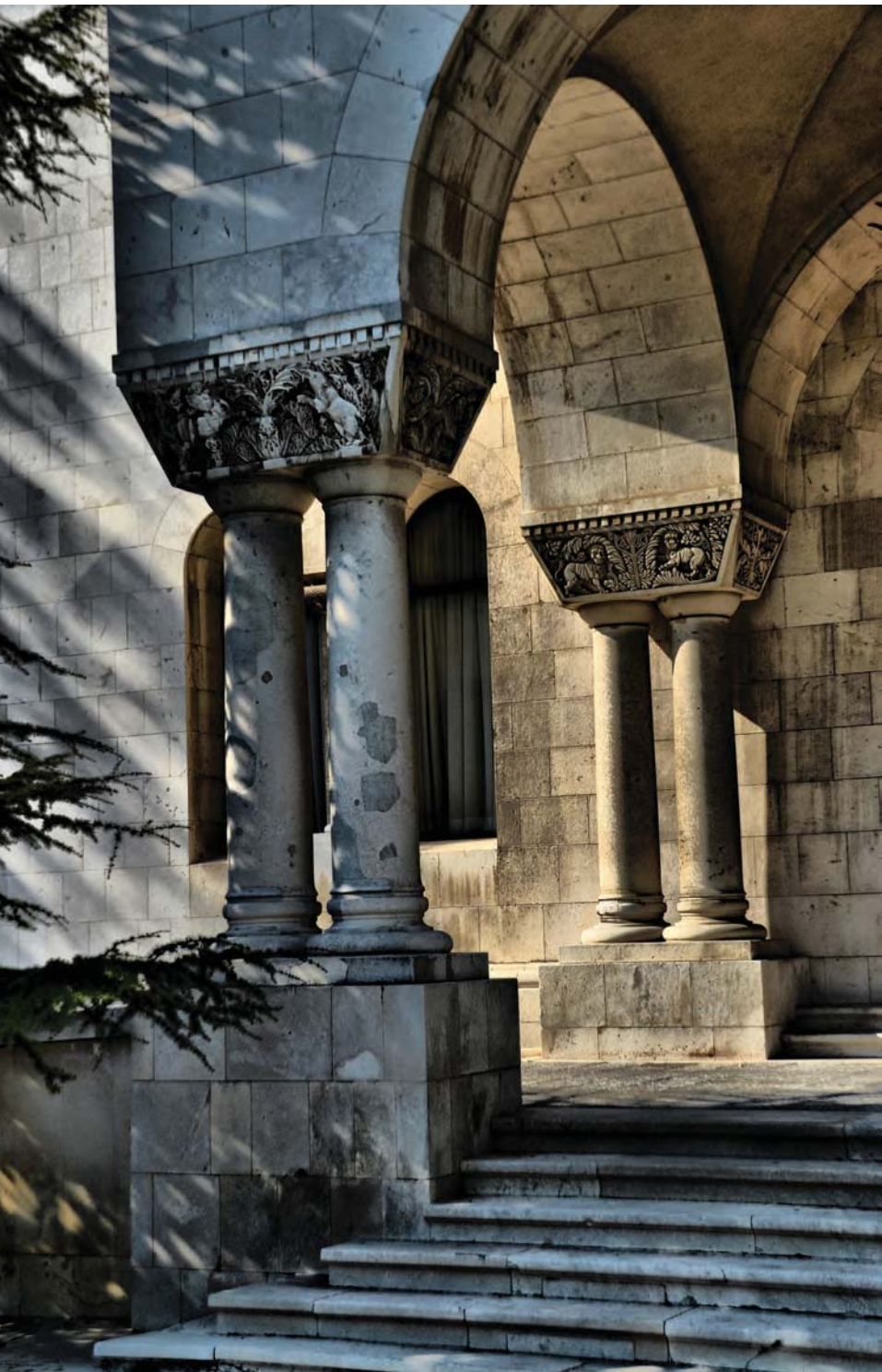
Силва Вујовић,
Краљевски двор, 2009,
акварел

на пословима обликовања фасадних детаља и ентеријера, умногоме ослонио на знамените руске градитеље, архитекту академика Николаја Петровића Краснова, архитекту Виктора Лукомског и инжењера Сергеја Смирнова, који су у првом таласу руске емиграције, после Октобарске револуције, нашли уточиште у Краљевини Југославији⁷. Темељни и афирмисани ствараоци, с високим степеном креативности, богатим искуством и архитектонским умећем, остварили су монументално репрезентативно градитељско дело упечатљиве силуете и богато разрађених, живописних детаља.

Први објект изграђен на простору Дворског комплекса на Дедињу представља љупко здање познато као Сеоска или Сламната кућа. Већ током 1923. године, по пројекту инжењера Иве Валанда, настаје ова питорескна кућа с карактеристичним кровним покривачем од трске⁸. Сламната кућа је изведена једноставним обликовним језиком без репрезентативних претензија, па је у складу с потребама и развојем Дворског комплекса мењала функцију. Смештена дуж главног пута, који се постепено уздиже ка врху брега на коме ће бити подигнута резиденција, Сламната кућа послужила је као идеално место за надзор градилишта. У њој је, за време градње Краљевског двора, краљ Александар неретко боравио надзирајући радове на свом будућем дому. Касније је ова кућа послужила као школа за краљевиће Петра, Томислава и Андреја, а потом и као место где је био смештен уметнички атеље краљице Марије⁹.

Краљевски двор са дворском капелом Св. Андреја Првозваног

Главни улаз у Краљевски двор,
источна фасада, детаљ

Петлова тераса,
Краљевски двор, северна страна

Колонада која повезује Краљевски двор и
дворску капелу Светог Андреја Првозваног,
западна страна

Градња Краљевског двора трајала је од 1924. до 1929. године, док су радови на ентеријеру извођени од 1929. до 1934. године.¹⁰ Дедињска палата сазидана је у српско-византијском стилу и заједно с пратећим просторијама заузима површину од око 4 000 квадратних метара. Стари двор има компактну правоугаону основу. Грађевину сачињавају сутерен, приземље, први спрат и мансарда. С јужне стране Краљевског двора налази се дворска капела посвећена крсној слави и заштитнику династије Карађорђевић, Светом апостолу Андреју Првозваном. Црква је, по жељи краља Александра, грађена истовремено с палатом и с њом је функционално повезана колонадом с полукружним луковима. Све фасаде обложене су белим каменом с острва Хвара и Брача¹¹.

Стварањем адекватног зеленог окружења непосредно око грађевине, белина Краљевског двора још више је истакнута, па се неретко дешава да Београђани Стари двор погрешно називају Белим двором.

Фасадама Краљевског двора доминирају ритмично распоређени полукружни отвори, који стварају узбудљиве светло-тамне контрасте и појачавају свеукупни упечатљив изглед грађевине. Дворска палата је посебно оживљена тремовима с полукружним луковима, који је окружују са источне, западне и јужне стране. Префињена пластична декорација капитела, прозора и улаза представља

посебан украс, а инспирисана је српском традицијом плиткорелефне декорације биљних и животињских мотива. Идејни аутор свих каменорезачких и скулптуралних радова на фасади и већег дела украсних елемената ентеријера био је свестрани, виртуозни архитекта Николај Краснов.

Источном фасадом Краљевског двора доминира средишња вертикала, наглашена читавим низом архитектонских мотива – средишњим ризалитом, застакљеним балконом на првом спрату и косим прилазним рампама с масивним тучаним амфорама које ефектно подвлаче прилаз истуреном трему главног улаза с двоструким стубовима.

Унутрашњост Краљевског двора чини низ функционално повезаних свечаних салона и других просторија које омогућавају брзу и лаку комуникацију. У приземљу се налази вестибил који, осим трема, акцентују и масивна двокрилна

Плави салон,
Краљевски двор

месингана врата са цизелираним преплетима. Из вестибила се улази у свечани хол с полуобличастим сводом, који почива на осам масивних камених потпорних стубова. Бриљантни детаљи декорације капитела, архитрава, лукова, затим решетке од кованог гвожђа, лустери, тешка дрворезбарена врата, а нарочито копије фресака из Сопоћана и Дечана, дају посебан печат свечаности простора који представља основни комуникациони чвор. У приземљу су смештене јавне дворске одаје, намењене за пријеме и дочек посетилаца. Средишњи салон је плави салон, који се отвара ка терасама и пружа несвакидашњи угођај широког видика далеких визура. Кроз њега се може приступити готово свим приземним просторијама Двора – златном салону, трпезарији, краљевом кабинету, библиотеци и нарочито занимљивом атријуму, који одише посебним интимним тоном. Све просторије Краљевског двора одликује изванредна акустичност. У унутрашњости двора приметно је непостојање јединственог стила и свака дворана носи посебан печат. Спој готово сасвим неспојивих стилова и концепција

остварен је кроз виртуозно поигравање детаљима и секундарним архитектонским декором.

Стари двор на Дедињу издваја се и занимљивим искључивањем кухињског простора из саме палате. Да би онемогућио продирање кухињских мириса, краљ Александар је захтевао физичко издвајање кухиње у посебну једноспратну зграду, која је с трпезаријом и помоћним просторијама Краљевског двора повезана подземним тунелом, дугим готово 90 метара. Зграда дворске кухиње конципирана је по истом стилском обрасцу као и сви пратећи објекти. Фасаде су веома једноставне, без посебних декоративних елемената, али се у детаљима, попут решења крова и ритмике отвора, препознаје карактеристичан ауторски печат Живојина Николића. Занимљиво је да је у кухињи сачуван велики део кухињског инвентара и употребних предмета из времена краља Александра и краљице Марије.

Централни салон,
Краљевски двор, подрум

На првом спрату двора налазе се приватне одаје – краљевски апартмани и апартмани за госте, у којима такође преовладава стваралачки моћан и контролисан еклектицизам. Простор мансарде сачињава низ уситњених соба и тоалета које је користила дворска послуга.

Сутерен Краљевског двора представља уистину најнеобичнији део палате, где се налазе просторије намењене за интимнији пријем гостију. Својим стилем оне више но било који део Краљевског двора одају утицај руских градитеља, што не чуди када се има у виду да је краљ Александар управо на овом месту допустио својим руским архитектама да се слободно изразе и обликују простор по својим естетским мерилима и начелима. Николај Краснов и Виктор Лукомски су засведене просторије сутерена обликовали у духу својеврсног омажа својој отаџбини. Тако се у централној просторији осећа снажан, готово дослован цитат Престоне дворане Ивана Грозног, најстаријег дела Кремља.